

Toespraak van A. P. J. M. M. van der Stee Minister van Landbouw en Visserij

(Rede uitgesproken door de Directeur-Generaal van de Landinrichting en de Visserijen, S. Herweijer).

Paper presented by the Minister of Agriculture and Fisheries, A. P. J. M. van der Stee

(Read in his absence by the Director-General of Land Development and Fisheries, S. Herweijer)

Het Staatsbosbeheer bestaat 75 jaar en heeft zijn jubileumcongres een duidelijke en aansprekende titel meegegeven: "leven met wortel en tak". Wat wil dit eigenlijk zeggen? Wij kennen allemaal de uitdrukking "iets met wortel en tak uitroeien". Volgens Van Dale betekent dat: iets geheel en al uitroeien. A contrario mogen wij dus aannemen, dat "met wortel en tak leven" zo ongeveer de betekenis heeft van: volledig leven.

Ik geloof dat dit ook juist is. Bossen en andere natuurterreinen hebben wij in de loop der jaren leren waarderen als iets dat bij ons leven hoort. Een kostbaar bezit, waarmee zorgvuldig omgesprongen moet worden. Bossen zijn stabiele elementen in het landschap en vormen een belangrijk element voor een gezonde samenleving.

Vandaag wil ik — ter inleiding van uw congres — proberen een antwoord te geven op slechts één vraag: *wat is het bos waard?* Dit is bepaald geen eenvoudige vraag, omdat de waarde en de waardering op heel verschillende terreinen liggen. Ik noem er een paar: economisch, agrarisch, planologisch, maatschappelijk.

De economische waarde

In de afgelopen 75 jaar heeft het Staatsbosbeheer ruim 100.000 hectare bos en natuurterrein in beheer gekregen, waarvan ca. 25.000 hectare als CRM-natuurreserveaat. Daarmee is het Staatsbosbeheer een uiterst vermogende instelling, wanneer men de waarde van dat bezit in geld zou gaan taxeren. We zijn dan gewoon om dat te doen aan de hand van cijfers, zoals de verkoopwaarde van de grond, de opbrengst van het hout of van de recreatievoorzieningen. Daarbij wil ik opmerken, dat de aanwezige bossen en natuurterreinen in de urbane gebieden dan vele malen meer waard zijn dan die welke elders gelegen zijn. Dit hangt niet alleen samen met de hogere grondwaarden, maar vooral ook met het feit dat het gebruik van dit groen kan plaatsvinden, zonder dat men zich over grote afstanden moet verplaatsen.

Maar eigenlijk is de rijkdom van Staatsbosbeheer nog veel groter dan wij op deze manier kunnen taxeren. Sommige bezittingen zijn zo uniek en onvervangbaar, dat het een hachelijke onderneming zou zijn de werkelijke waarde in geld uit te drukken.

Summary

Forests as stable elements in a landscape are of the utmost importance for a healthy society. A difficult question is: "What is the value of a forest?" The forests and natural parks managed by the State Forest Service, over 100 000 ha in all, are of inestimable value for human existence.

Economically forestry is not profitable, because it has more functions than producing timber and because it takes so long for a forest to reach maturity.

This forces the forest owner to manage his property efficiently. To help him, the government supplies information on forestry and afforestation. Extension of forest areas in the Netherlands is an important objective.

In an evaluation of agriculture in an area with the components labour, capital and nature, nature conservation must be considered. Likewise nature conservation must take into consideration the various forms of agriculture in a rural area. The State Forest Service links these two interests.

Our policy is to prevent the deterioration of nature and to allow everyone to enjoy nature.

The importance of planning a landscape makes it necessary to establish modern demands for efficient land development.

In the functions of the landscape priority has changed. In 1954, landscape planning has been incorporated if landscape planning is involved. The importance of consolidation schemes, the care of the landscape is helped by government subsidies. The State Forest Service collaborates in big civil engineering projects if landscape planning is involved. The importance of planning is evident when an area is in or near towns. The landscape is important in the quality of the environment and should be carefully considered when town plans are being approved.

The government encourages integration of landscape planning in rural and urban areas.

The expertise for this scheme lies with the State Forest Service. The social value of scenery is changing. The pronounced urban outlook of yesterday is giving way to an interest in the differences that exist in natural life surrounding the urban area.

We would like to have trees and forests near at hand as a green belt and for recreation. The State Forest Service is helping to accomplish these demands.

Although it is difficult to put a value to forest, it is certainly a high value in man's way of life. The question "Has a forest got any value?" should be amended to "How valuable is a forest for us?" The State Forest Service could answer after 75 years of experience: "Quite a lot". During the coming twenty-five years, the State Forest Service shall have to deal with

- a land development law for optimum infrastructure, land-use and management of rural areas
- a draught on the infrastructure and use of land with a guarantee for "unity in diversity".
- a philosophy for the preservation and extension of forest areas
- creation in present and future regional plans of opportunities for extension of forest
- creation together with the Ministry of Transport and the Ministry of Regional Planning of a policy for agricultural areas where farming must be limited for the benefit of nature and landscape conservation
- to encourage the government and private forest owners to manage forest areas more efficiently and to strengthen the conception that this is a matter of essential and national importance.

Toch is er behoefte, wat meer te weten te komen over de waarde van bos en natuur. In de openingsrede hebben wij al gehoord, dat economen en ecologen hiermee bezig zijn. Ook de naar zijn voorzitter genoemde "commissie Kampfraath" — een commissie die zich verdiept in de doelmatigheid van het beheer van onze bossen — is met dit waarderingsprobleem in aanraking gekomen. De moeilijkheid daarbij is echter, dat juist de waarden die voor het menselijk bestaan het belangrijkste zijn, het moeilijkst of zelfs geheel niet te kwantificeren vallen.

Ik geloof niet dat het daarom terecht zou zijn dan ook maar af te zien van een gekwantificeerde waardering van die functies, waarvoor dat wèl mogelijk is. Dit geldt temeer, omdat wij ook moeten beseffen dat buiten Nederland — en vooral in andere delen van de wereld — de natuur nog al te vaak gezien wordt als een onuitputtelijk en vogelvrij goed. Een systeem van economische waardebeoordeling heeft dus ook internationale betekenis.

Terugkomend op de Nederlandse situatie, is nog een ander punt van belang: nl. op welke wijze het enorme vermogen van het Staatsbosbeheer — niet ten onrechte door een van mijn voorgangers betiteld als "ons groene kapitaal" — aan alle burgers ten goede komt. Ik denk hierbij vooral aan het open-

stellingsbeleid, zowel voor de Staatsbossen als voor de particuliere bossen.

Maar ik wil toch ook niet het belangrijke educatieve werk vergeten, dat steeds verricht wordt en waarbij de gebruikers van onze natuur meer kennis wordt bijgebracht over de betekenis daarvan.

Sprekende over de economische waarde van het bos wil ik nog even stilstaan bij de bosbouw als economische activiteit. Erkend moet worden dat in de bosbouw doorgaans slechts een geringe rentabiliteit bereikt kan worden. Daarvoor zijn twee belangrijke oorzaken. In de eerste plaats het feit dat ons bos in het algemeen ook andere functies vervult dan die van houtproducent. In de tweede plaats is er het gegeven van de lange tijdsduur die nodig is om een bos zijn economische functie te doen vervullen.

Deze omstandigheden maken het noodzakelijk, dat iedere boscijenaar — en dus niet alleen de staat — zal moeten trachten een zo efficiënt mogelijk beheer te realiseren. Voor de particuliere boscijenaar is het daarbij van belang dat de overheid via onderzoek en voorlichting de helpende hand wil bieden. In de Memorie van Toelichting op de begroting 1974-1975, die gisteren aan de Staten-Generaal is aangeboden, wordt ter zake een geïntensiverde voorlichting in het vooruitzicht gesteld. Deze voorlichting zal meer gericht worden op deskundig beheer, op verruiming van de afzetmogelijkheden en op het aangaan van samenwerkingsverbanden. In de meerjarenramingen, die gisteren eveneens door de Regering zijn bekendgemaakt, heb ik voor 1976 en volgende jaren voorzien in extra mogelijkheden voor de uitbreiding van het bosareaal.

De agrarische betekenis

In circa tachtig procent van de landelijke gebieden wordt het grondgebruik bepaald door de uitoefening van de landbouw. Zoals bekend bestaan er vele definities voor het begrip "landbouw". Eén daarvan is mij bijzonder dierbaar, omdat het de drie wezens-elementen bevat: "De landbouw omvat het met behulp van arbeid en kapitaal door de natuur doen voortbrengen van plantaardige en dierlijke producten".

U zult mij ten goede houden, dat ik na de gebeurtenissen in de land- en tuinbouw van de afgelopen maanden - gebeurtenissen die mij met grote zorgen vervullen en waarvoor inmiddels passende maatregelen zijn genomen - thans niet verder zal ingaan op de waardering van arbeid en kapitaal. Bovendien vind ik het in het kader van mijn toespraak van vandaag belangwekkender stil te staan bij de derde agrarische component: de natuur.

Het in de ruimste zin van het woord in stand houden van de natuur - natuurbehoud - is van fundamentele betekenis voor de landbouw. Anderzijds draagt de diversiteit van de verschijningsvormen van de landbouw bij tot het natuurlijk milieu van de landelijke gebieden. De erkenning van het belang

van deze wisselwerking blijkt op vele beleidsterreinen. Allereerst geldt dit de werkzaamheden van het Staatsbosbeheer, die mede in opdracht van mijn collega van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk verricht worden.

Maar even belangrijk is het beleid op andere gebieden:

- het onderzoek (bijv. landbouwvormen, waar natuur en landschap prevaleren boven de economische produktie),
- de planteziektenkunde (bijv. beperking van chemische bestrijdingsmiddelen),
- het onderwijs (bijv. opnemen van natuurbeheer in het pakket van de landbouwscholen),
- de cultuurtechniek (bijv. creëren van nieuwe groenelementen in de plannen, naast het veilig stellen van natuurgebieden).

Uit deze enkele voorbeelden blijkt reeds de verwevenheid die er bestaat tussen de landbouw en het natuurbeheer. Een verwevenheid overigens waarop ik straks, sprekend over het landinrichtingsbeleid, graag nog wil terugkomen. Op dit moment wil ik concluderen dat mijn beleid erop gericht is de drie elementen van landbouw te optimaliseren:

- arbeid, die met vreugde en perspectief kan worden verricht,
- kapitaal, dat rendeert en voor deze activiteit behouden blijft,
- en natuur, waarop niet wordt ingeteerd maar die bijdraagt tot de leefbaarheid.

Het planologische belang

Vrijwel alle aantrekkelijke landschappen, natuurreservaten en recreatiegebieden in ons land zijn in

hun huidige vorm een resultante van het natuurlijk uitgangspunt, het daaropvolgende economisch handelen van agrarische ondernemers en de functionele landinrichting van vroegere generaties. Nu staan wij voor de taak aan de eisen van deze tijd gestalte te geven. Een taak, waarbij wij weloverwogen te werk moeten gaan.

Het is naar mijn mening niet genoeg, indien wij zoveel mogelijk bestaande natuurlijke elementen willen handhaven. Wij zullen méér moeten doen. De eisen die wij aan het landschap stellen zijn velerlei en het is evenzeer van belang door verbetering en vernieuwing van het landschap bij te dragen tot het welzijn van komende generaties. Ik denk hierbij met name aan de landschappelijke verbetering en reconstructie van landbouwgebieden in het buitengebied én in de nabijheid van grote steden.

Van de verschillende functies die aan het landschap zijn toe te schrijven - de produktiefunctie, de transportfunctie, de woonfunctie en de recreatiefunctie - is de produktiefunctie nog steeds dominant. Om misverstand te voorkomen: het gaat hierbij niet alleen om agrarische produktie, maar ook de levering van andere grondstoffen als: klei, zand, olie, gas en drinkwater.

De verschuivingen in de richting van de andere functies zijn evident, maar de wijze waarop en de mate waarin vormen een punt van voortdurende overweging. Van belang zijn hierbij de ontwikkeling van de werkgelegenheid, het beschikbaar komen van geld voor niet-produktieve functies en de mate waarin het mogelijk is aan het landschap aangepaste vormen van bodemgebruik en bodembeheer te ont-

Twents wallenlandschap

wikkelen.

Een doelgerichte landschapsontwikkeling behoort reeds tientallen jaren tot het beleid van het ministerie van Landbouw en Visserij. In het kader van de ruilverkavelingen werd dit in 1954 formeel bevestigd, toen het landschapsplan in de Ruilverkavelingswet werd opgenomen. Buiten de ruilverkavelingen wordt de landschapszorg door een subsidieregeling gesteund, terwijl Staatsbosbeheer ook betrokken is bij de landschappelijke vormgeving van grote civieltechnische werken.

Veel van deze activiteiten zijn vooral gericht op de landelijke gebieden met een overwegend agrarische signatuur. Met de groei van de bevolking, de toename van de mobiliteit en het veranderd leefpatroon komt het platteland steeds meer onder invloed te staan van stedelijke ontwikkelingen. Hierdoor vormen vele agrarische gebieden een integrerend deel van de stedelijke leefruimte en vragen derhalve een bijzondere landschappelijke verzorging.

Het planologisch belang van het landschap is hier evident. Het landschap speelt een belangrijke rol bij de kwaliteit van de woonomgeving en is medebepalend voor mate en inrichting van de stedelijke uitbreiding. In de zoëven reeds genoemde Memorie van Toelichting heb ik dan ook mijn voornemen aangekondigd de landschappelijke integratie van ruraal en urbaan bodemgebruik te gaan bevorderen. De knokhew hiervoor is bij het Staatsbosbeheer aanwezig.

De maatschappelijke waardering

In een vroegere economische beschouwing van de samenleving werd het als ideaal verondersteld, dat de in de stad levende mensen de eerste levensbehoeften vlak bij de hand hadden. Concentrisch rond dorp en stad werden de tuinen, bouwlanden en weidegronden gegroepeerd. Het bos lag nog verder weg . . .

Hoewel deze ringen van Von Thunen in de wereld van vandaag geen reële betekenis meer hebben, valt het toch niet te ontkennen dat de maatschappijvisie zeer sterk vanuit de stad bepaald is. In de afgelopen jaren is er echter een groeiende belangstelling voor het platteland ontstaan. Ook het onderwijs en de massamedia hebben ertoe bijgedragen, dat de blik is verruimd en dat er een duidelijke interesse bestaat voor het andersoortige karakter van het buitengebied en de daarin levende natuur. Tegelijk daarmee zien wij ook ten aanzien van de waardering van het grondgebruik een soort omkering van de ringen van Von Thunen. Het bos, dat vroeger zo ver mogelijk van de stad af lag, zien wij nu graag ook dichtbij: in zijn bufferfunctie en voor de openlucht-recreatie.

Ik zou op dit moment een opsomming kunnen geven van de maatschappelijk in het oog springende belangen: sociaal-culturele, educatieve, ethische, wetenschappelijke en noemt u maar op. Ik wil dat niet

doen, omdat elke opsomming - hoe volledig dan ook - toch tekort zou doen aan de belangrijkste maatschappelijke waardering voor bos en natuur: het gevoel dat men als mens hier meer met aarde, lucht en water verbonden is, het leven met wortel en tak, Het is duidelijk dat deze maatschappelijke waardering onmogelijk in geld is uit te drukken.

Het Staatsbosbeheer in de komende kwarteeuw

Overzien we de mogelijkheden tot een waardebe-paling van ons bos, dan zullen we de conclusie moeten trekken dat deze waarde niet te kwantifi-ceren is, maar dat deze waarde voor ons menselijk bestaan hoger ligt dan men gewoonlijk denkt. Ik geloof daarom dat ik de vraag "wat is het bos waard" met één woord moet uitbreiden: "wat is het bos ons waard"? En als ik deze vraag dan relateer aan het thans driekwart eeuw bestaande Staatsbos-beheer, dan mag het antwoord zonder meer luiden: "heel veel".

Het is goed dat wij vandaag met elkaar constateren, hoe groot het belang is dat het Staatsbosbeheer nu al 75 jaar bezig is met het bewaken van kwan-titeit en kwaliteit van het natuurlijk milieu. Het heeft zich daarbij ontwikkeld tot een modern georgani-seerde dienst, waarin de deskundigheid ten aanzien van de bosbouw, natuurbescherming en landschapszorg verenigd is.

Naar mijn mening kan ik de vraag "wat is het bos ons waard" niet beter beantwoorden dan door het aangeven van enige beleidsvoornemens, die voor de komende kwarteeuw voor het Staatsbosbeheer bepalend zullen zijn.

- Het tot stand brengen van een landinrichtingswet, die het mogelijk maakt — ook qua besluitvorming en financiering — te komen tot een optimale inrichting, gebruik en beheer van onze landelijke gebieden.
 - Het opstellen van een structuurschema voor de landinrichting, gericht op een zodanige afweging van alle belangen dat de doelstelling "eenheid in verscheidenheid" gewaarborgd is.
 - Het ontwikkelen van een, in dit structuurschema passende, visie op de instandhouding en uitbrei-ding van het bos.
 - Het bevorderen dat in bestaande of nog te ontwikkelen plannen ruimte komt voor uitbreiding van het bosareaal.
 - Het vaststellen - met de collega's van CRM en V en RO - van gemeenschappelijke uitgangspunten voor het beleid inzake landbouwgebieden die ten behoeve van natuur- en landschapsbehoud aan be-perkingen zullen worden onderworpen.
 - Het versterken van de inspanning, zowel van de staat als van de particuliere boseigenaar, om het bos in stand te houden en het begrip te verdiepen dat het hier om een essentiële en nationale zaak gaat.
- Ik hoop en verwacht, dat uw jubileumcongres een belangrijke bijdrage zal leveren tot juist het verdiepen van dat begrip.